

lin 1800-luvulla käyttämistä käsitteestä 'kaksi kansakuntaa' (*two nations*), jolla hän halusi korostaa teollisen kapitalismin mukana tuomia sosiaalisia ongelmia.

2 Alkuperäinen kirjelmä "Sotisaaltestadlaste avalik pöördumine" on kokonaisuudessaan luettavissa *Kaks Ees-tit* –teoksen alkusivuilla sekä *Postimees*-lehden verk-

koarkistossa osoitteessa <http://www.postimees.ee/printi.html?id=17816>.

3 Epäselväksi jää, tarkoittaako tutkija "potentiaalisilla äideillä" kaikkia Viron synnytysikäisiä naisia vai jotakin tarkemmin määriteltyä ryhmää.

Liia Kapanen ja Anna Kokko

Viron itsenäisyys ja integraatio

David J. Smith: *Estonia: Independence and European Integration*. London, Routledge, 2001. 196 s.

David J. Smith tarjoaa kirjassaan *Estonia: Independence and European Integration* monitahoisien kuvan Viron poliittisesta historiasta ensimmäisestä kansallisesta heräämisestä (1860-1917) EU-jäsenyyden kynnykselle vuoteen 1999. Kirja painottuu 1990-lukuun ja neuvostovallan rapautumisesta alkaneen uuden kansallisen heräämisen kuvaamiseen, mutta se kuvataan jatkumona ensimmäisestä kansallisesta heräämisestä, itsenäisyydestä ja neuvostomiehityksen kokemuksesta. Vaikka painopiste on lähihistoriassa, tekijä itse korostaa erityisesti maailmansotien välisen ajan itsenäisyyden merkitystä virolaisen kansallisen identiteetin säilymiselle neuvostoajana samoin kuin identiteettien rakentumisessa palautetun itsenäisyyden oloissa 1990-luvulla. Kirjassa ei kuitenkaan juuri käydä keskustelua historiatulkintojen poliittisuudesta.

Smith tarkastelee Viroa kahden läpikäyvän teeman – itsenäisyyden ja länsi-integraation – kautta. Nämä valaisevat niin 1990-lukua, sotien välisen ajan tapahtumakulkuja kuin myös itsenäisyyden tavoittelua ja itsenäis-

syysajatuksen ylläpitämistä neuvostoajana. Kirjan nimikkoteemojen lisäksi Smith käsittelee niihin kiinteästi liittyvää aihetta: valtion suhdetta neuvostoajana maahan muuttaneisiin venäjänkielisiin. Koska länsimaissa tämän vähemmistön asemaan on kiinnitetty paljon huomiota ja sen turvaamiseksi kansainväliset järjestöt ovat edellyttäneet Virolta erilaisia toimenpiteitä, siitä on tullut keskeinen teema 1990-luvun itsenäisyyden sekä kansallisvaltion jälleenpystyttämisen ja länsi-integraation välisessä jännitteessä. Smith osoittaa, miten kansainvälisten toimijoiden rajoitteiden hyväksyminen suhtautumisessa venäläisvähemmistöön tuli sisäpoliittiseksi kiistakysymykseksi, jossa toisaalla oli halua "kansallistaa" valtio ja yhtäällä halu päästä euroatlanttisiin järjestöihin kuten EU:hun ja Natoon – mikä taas on edellyttänyt joitakin muutoksia vähemmistöpolitiikassa. Smith kuvaa yleisemminkin virolaisen politiikan kentän sisäisiä ristipaineita tarkasti. Tämä on hyvä, koska usein länsimaissa tutkimuksessa puhutaan vain ikään kuin yhdestä linjasta, erityisesti suhteessa venäjänkieliseen vähemmistöön.

Kirjassa on viisi päälukua, joista ensimmäinen käsittelee aikaa 1800-luvun kansallisesta heräämisestä neuvostojoukkojen tuloon

vuonna 1940. Toisessa luvussa Smith kuvaa "pitkää toista maailmansotaa", eli Viron miehitysaikaa vuoden 1991 luudelleen itsenäistymiseen asti. Smith kuvaillee neuvostoterroria, virolaista vastarintaa, venäläistämistä ja erityisesti uutta kansallistunteen ja -liikkeen nousua 1980-luvun puolivälin jälkeen. Kolmas ja laajin luku, "Old Wine in New Bottles: The Politics of Independence", tarkastelee 1990-lukua itsenäisyyden palauttamisesta alkaen. Ominaista tälle ajalle on ollut sisä- ja ulkopolitiikan yhteen kietoutuminen, mikä on liittynyt juuri länsi-integraation tavoitteen mukana tullessiin paineisiin hyväksyä rajoituksia sisäisissä asioissa (joista Smith siis keskittyy lähinnä vähemmistöön liittyviin). Smith kuvailee poliittisten instituutioiden muodostumista, eri hallitusten piirteitä ja haasteita sekä myös venäjänkielistä vähemmistöä koskevaa lainsäädäntöä ja siihen kohdistuneita kansainvälisiä paineita. Neljäs luku käsittelee lyhyesti talouden eri sektoreita: yksityistämistä, rahauudistusta ja makrotaloudellista vakauttamista, pankkijärjestelmän uudistusta, kaupan vapauttamista, suoria ulkomaisia investointeja, maataloutta ja inflaatiota. Lisäksi Smith tarkastelee talousuudistusten etnistä ulottuvuutta ja toteaa, ettei etnisten ja sosioekonomisten jakolinjojen päällekkäisyyttä ole syntynyt siinä määrin kuin joskus 1990-luvun alussa pelättiin, vaikkakin venäjänkielisen Koillis-Viron tilanne on selvästi huono.

Viimeinen luku keskittyy ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan, lähinnä Venäjän-suhteisiin ja EU- ja Nato -jäsenyspyrkimyksiin. Smith muistuttaa, että 1990-luvun alkupuolen valtion rakentaminen tapahtui venäläisjoukkojen läsnäollessa ja ettei Viron suvereenisuutta voitu pitää selviönä ennen joukkojen poistumista

vuonna 1994. Smith kuvaa myös, miten Viron suhteet Venäjään ja länteen ovat olleet kytköksissä toisiinsa ja myös lännen ja Venäjän suhteisiin: venäläisten joukkojen maasta poistumiselle haettiin tukea lännestä samalla, kun Venäjä yritti vakuuttaa länttä läsnäolonsa tärkeydestä; länsivallat puolestaan painostivat Venäjää vetämään joukkonsa, mutta yrittivät samalla vakuuttaa virolaisia venäläisvähemmistön hyvän kohtelun tärkeydestä. Tämän lisäksi Venäjä-suhteiden normalisointi oli edellytys EU-neuvottelujen aloittamiselle ja Venäjän suhtautuminen taas Nato-jäsenyyden hidaste, joka vielä kirjan kirjoittamisen aikaan näytti esteeltä. Venäjä puolestaan on pitänyt esillä venäjänkielisen vähemmistön kysymystä vahvistaen näin Viron sisäisen ”venäläiskysymyksen” yhteyttä ulkosuhteisiin (ja Smithin mukaan jopa aikaansaanut EU:n kiinnostuksen kansalaisuuskysymykseen, mikä voi olla hiukan liioiteltu kanta ottaen huomioon, ettei EU:n kiinnostus EU:hun pyrkivien vähemmistötilanteeseen ole koskenut vain Viroa).

Kirja valottaa hienosti monisyisiä vuorovaikutussuhteita kansallista projektia toteuttavan valtion, kansallisen vähemmistön, vähemmistön ”ulkoisen kotimaan” Venäjän ja kansainvälisten järjestöjen välillä. Kun jokainen näistä toimijoista on sisäisesti heterogeeninen, ”eriävien ja kilpailevien positioiden kenttä” (Brubaker 1996, 67), on suhteiden dynamiikan kuvaaminen yhdessä kirjassa todella haasteellista. Paino on luonnollisesti virolaisessa politiikassa, ja venäjänkielinen vähemmistö on kuvattu enemmänkin kiistan kohteena kuin tarjottu lukijalle systemaattisemmin heidän edustajiensa näkemyksiä – joskin niitäkin Smith on ottanut huomioon. Kirjassa ei ole varsinaisia teoreettisia osia, ja

sen suuri ansio on nimenomaan ”tapahtumissa”, niiden yksityiskohtaisessa mutta selkeässä esittämisessä sekä niiden syiden, seurausten ja satunnaisuuksien esille tuomisessa.

Niin vakuuttava ja informatiivinen kuin teos onkin, ajoittainen sanomalehtiartikkelien käyttö faktuaalisena materiaalina reflektioimatta lukijalle lähteen luonnetta on paikoin ongelmallista. Tämä ei välttämättä vähennä niihin perustuvien tulkintojen oikeellisuutta, mutta se vähentää lukijan mahdollisuutta arvioida sitä. Tämä puute on varmaankin hinta teoksen kattavuudesta, eivätkä nämä onneksi ole kirjassa mitenkään keskeisiä lähteitä. Lähteiden hahmotusta olisi helpottanut myös, jos sanomalehdet olisi eroteltu lähdeluettelossa omaksi listakseen.

Smithin kirjaa voi lämpimästi suositella kaikille Virosta ja yleisemminkin jälkisosialismin muutoksista kiinnostuneille, tosin

jonkinlainen aiempi tietämys Virosta helpottaa sen lukemista. Tällaisen synteessin luulisi kestävän hyödyllisenä melko pitkään. Siksi onkin harmillista ja myös hieman yllättävää, että Routledgeenkaan kaltainen kustantaja ei ole huolehtinut kirjoittajansa tekstistä aivan viimeiseen asti vaan on tarvittu irrallinen erratum-lappu korjaamaan virheellinen sanajärjestys: ”...Nazi states like Germany and Sweden...”. Vaikkakin niin ilmeisesti tarkoittamaton ehdys, voi virhe heti ensi sivuilla esiintyessään pahimmillaan antaa lukijalle oudon käsityksen koko kirjasta, mikä olisi tietysti vahinko.

Lähde:

Brubaker, R. (1996), *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Anna Korhonen

Liettualaisuuden ydintä etsimässä

Gintaras Beresnevičius: *Ant laiko ašmenu*. Vilnius: Aidai, 2002. 153 s.

Gintaras Beresnevičius on herättänyt Liettuan älymystöpiireissä runsaasti keskustelua esseetoksellaan *Ant laiko ašmenu* (”Ajan terällä”). Valtakunnallisen esseekilpailunkin voittanut kirja tarjoaa pienessä tilassa laaja-alaisen ja ajatuspitoisen tulinnan liettualaisuuden eri aspekteista.

Peruslähtökohtana on pyrkimys liettualaisen kansanluonteen määrittelyyn. Beresnevičius ottaa tavoitteekseen selkeän kokonaiskuvan luomisen, mutta asian kääntöpuolena ovat ajoittain melko karkeat yleistykset. Kansakunnan moninaisuus otetaan huo-

mioon lähinnä siinä, että Liettuan eri alueilta kotoisin olevien ihmisten erot noteerataan ja jonkinasteinen yhteensulautuminen nähdään kansallisen selviytymisen ehtona. Tämäkin näkökulma pohjautuu vakiintuneisiin stereotyyppioihin: Itä-Liettuan aukštaitalaiset olisivat yksinään liian impulsiiivisia, lännen Žemaitalaiset liian itsepäisiä, etelän dzūkialaiset liian sentimentaalisia ja strategiseen ajatteluun kykenemättömiä, maan lounaiskolkkaa asuttavat suviallaiset puolestaan liian laskelmoivia. Kaunasista lähtöisin oleva Beresnevičius korostaa erityisesti synnyinkaupunkinsa roolia Liettuan sulatusuunina, jossa yhtenäinen liettualainen identiteetti muovautui en-